

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה 30%

סמל שאלון 22282

מועד חורף תשע"ז 2017

הפתרון נכתב ע"י

אורית לשם, איילת כהן, נתי פלמר

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה

www.ankori.co.il/ask

פתרון בחינת הבגרות בהסטוריה (30%)

1. א) מטרות הנאצים בהקמת היודנראט :

- מתווכים בין הקהילה היהודית לנאצים: היודנראט היווה נציגות יהודית מוכרת ומוסמכת הנושאת באחריות אישית (איימו עליהם כדי שיהיו בתפקיד) לביצוע המדיניות הנאצית. הם אולצו למלא הוראות ופקודות הנאצים, ושימשו כמתווכים בין יהודי הגטו לבין הנאצים.
- הפניית זעם ומרירות כלפי היודנראט ולא כלפי הנאצים כאשר הגיעו הוראות קשות כמו למשל לבחור מי ילך לעבודות כפייה.
- צמצום ההתנגדות הפנימית לביצוע המדיניות הנאצית כי היודנראטים הם אלו אשר נאלצו לשכנע את הקהילה לקבל את ההוראות.
- הטעיה והסוואה כדי למנוע התנגדות – מתן הרגשה ליהודים כי חייהם מתנהלים כבעבר ע"י הנהגה יהודית שתגן על האינטרסים שלהם.
- צמצום החיכוך עם היהודים - הפרדה מוחלטת בין הגזעים.

ההסבר שנתנו הנאצים להקמת הגטאות (מטרות מוצהרות):

- היהודים מפיצים מחלות ויש לבודד אותם כדי להגן על החברה.
- יש להגן על היהודים מפני הזעם של האוכלוסייה הפולנית האנטישמית.
- היהודים מזיקים למדינה, משתתפים בפעולות המחותרת ובשוד.

מטרות הנאצים בהקמת הגטאות (מטרות סמויות):

- ריכוז ובידוד: ריכוז היהודים אפשר לנאצים שליטה ופיקוח טוב יותר עליהם. עצם קיומה של חומת הגטו אפשר את בידודם של היהודים מן העולם ומהאוכלוסייה. הנאצים הגבירו את הבידוד על-ידי הפצת שמועות זדוניות בדבר מחלות, מגיפות מדבקות והודיעו כי אסור להתקרב לגטו.
- ניצול כלכלי- אריזציה של הריכוש של יהודי פולין ועבודות כפייה (החרמות ריכוש, ניצול כוח עבודה): הנאצים נישלו את היהודים מרכושם וגם ניצלו אותם ככוח עבודה זול בתעשיות ובמפעלים שהוקמו בגטו או בסביבתו (עבודות כפייה).
- הגטו היה אמצעי הכחדה עקיף: אמצעי קיום בסיסיים נמנעו מהיהודים, כך נגרמה תמותה כתוצאה מרעב, צפיפות, מחסור בתרופות, קור ומחלות. הייתה הרעבה מכוונת (מנת המזון של היהודים הייתה 184 קלוריות ליום). בשנים 1941-1942 מתו 112,000 יהודים בגטאות לודג' וורשה.
- הגטו נועד לשבור את רוחם של היהודים (ע"י השפלות ושבירת התקווה), הוא חיזק את הסטריאוטיפ השלילי של היהודים בעיני הסביבה ושימש מימד של הטעיה, כיון שנתפס כשכונה יהודית שהוקמה, לכאורה, ביוזמתם.

ב. קידוש החיים: (ההיפך מקידוש השם- נכונות למות ובלבד שלא לעבור על חוקי התורה). את המונח "קידוש החיים" הנהיג הרב יצחק ניסנבאום בגטו וורשה: "זוהי שעה של קידוש החיים, ולא של קידוש השם במוות". מאחר והיהודים היו במצוקה קשה ובסכנת קיום הודיע הרב ריינס שעל היהודים לקדש את חייהם ולעשות כל שביכולתם על מנת לשרוד. כל עוד לא פוגע אדם בחברו ניתן לעבור על החוק. ניתן להפר את חוקי היהדות על מנת לשרוד. יש לשאוף לקיום חיי תרבות על מנת לשמור על המשך הפעילות החינוכית-תרבותית (ספריות, הצגות, קונצרטים, כתיבת עיתונים) בתוך הגטו למרות שזו נאסרה.

ביטויים לקידוש החיים בתקופת השואה ניתן לראות בשני קטעי המקור:

- בקטע המקור הראשון ניתן לראות כיצד נהגו להבריח סחורה ומזון לתוך הגטו בעזרת הרכבות החשמליות. תושבי הגטו נהגו לשחד את מפעילי הרכבות החשמליות שעברו על יד הגטו והם בתמורה היו משליכים שקים עם סחורה כאשר קו החשמלית בו נהגו עבר ליד הגטו. כלומר, גם הסכנה לא מנעה מהיהודים שבגטו להבריח סחורות פנימה אל הגטו.
- קטע המקור השני מספר על הפעילות הבלתי חוקית שנעשתה בגטו בתחום התרבות על מנת לשמור על מוראל וצלם אנוש. כך כתוב בקטע המקור: "הם רוצים להרוס אותנו, לא פיזית אלא רוחנית ומוסרית". ועל כן, החליטו לשמור ולקיים פעילות תרבותית, שהייתה אסורה, בדמות של השבועון "ודם".

2. א) החל משנת 1928 מתחילה המפלגה הנאצית לצבור תמיכה ברחוב הגרמני, המפלגה ובראשה היטלר מנצלים את מצבה הרעוע של החברה, הכלכלה והפוליטיקה על מנת להתחיל ולצבור כח שסופו עלייתה לשלטון והפיכת גרמניה למדינה נאצית (נאציפיקציה).

- כלכלי: לאחר שמסתיימת המלחמה, נכנסת גרמניה לתקופה של משבר כלכלי גדול, היא לא מצליחה להחזיר את הפיצויים שהיא התחייבה אליהם, יש אבטלה רבה, רעב גדול ואינפלציה (ירידה בערך המטבע). החל מ-1925 מצליח המשטר בגרמניה לעצור את ההתדרדרות הכלכלית אך ב-1929 מתרחש בארה"ב משבר כלכלי גדול עקב נפילת הבורסה והמשבר מגיע גם לגרמניה. ערב עליית הנאצים לשלטון ב-1933, ישנם בגרמניה כ-6 מיליון מובטלים שהם כ-30% מהאוכלוסייה, הציבור מאבד את האמון בדמוקרטיה, הוא נואש מהמצב ומוכן לתמוך במפלגה הנאצית ובמנהיגות חזקה אשר מבטיחה לו פתרון למצב ואת חילוץ גרמניה מן המשבר.

- פעילות המפלגה הנאצית בתחום הפוליטי: לאורך כל שנות רפובליקת ויימאר ניתן לראות הפגנת כוח רבה של המפלגה הנאצית ברחבי גרמניה: ישנם מצעדים של אנשי המפלגה במדים, דגלי צלב קרס נראו בכל מקום, אנשי המפלגה פוצצו כינוסים של מפלגות אחרות. הייתה תחושה שלמפלגה הזו יש כוח. רבים מהגרמנים ביקשו להיות חלק ממפלגה שמשרה על חבריה ביטחון ושייכות. הפעילות המתמדת של המפלגה הנאצית בתחום זה סייעה להעלות את אחוז התמיכה במפלגה זאת בתוך חמש שנים מ- 2.6% בשנת 1928 ל- 43.7% בשנת 1933. בנוסף, במהלך 15 שנות הדמוקרטיה (1919-1933) ממשלות רבות קמו ונפלו ולא הייתה יציבות. חולשת הרפובליקה גרמה לגרמנים רבים לרצות משטר יציב וחזק, גם במחיר של דיקטטורה.

- חברתי, תוצאות מלחמת העולם ה-1 והסכם ורסאי: המדינות המנצחות כפו על גרמניה הסכם משפיל שזכה לכינוי "חרפת ורסאי". מתוך 440 סעיפי הסכם ורסאי, מעל 400 היו קשורים ישירות בגרמניה והגבילו את כוחה. גרמנים רבים ראו את ההסכם כמשפיל. היטלר ניצל זאת. הוא הבטיח לבטל את ההסכם המשפיל, והעם שהיה פגוע נסחף אחרי הבטחותיו.

ב. בשנות השלושים התפרסמו חוקים וצווים רבים אשר מטרתם לבטל בסופו של דבר את הדמוקרטיה וליצור חוקיות לאידיאולוגיה הנאצית ורעיונות המפלגה והעומד בראשה.

- סמכויות לשעת חירום ערב בחירות 1933: מספר ימים לפני בחירות מרץ 1933 היטלר שלח את אנשיו לשרוף את בניין הפרלמנט (רייכסטאג). הוא פנה אל הנשיא הינדרבורג וביקש סמכויות לשעת חירום לטפל בפורעים ששרפו את הבניין. בפועל, הוא עשה שימוש בסמכויות אלו נגד מתנגדי המפלגה, בעיקר הקומוניסטים: עיתונים נסגרו, הפגנות פוזרו ואנשים נעצרו. הייתה בכך פגיעה בדמוקרטיה, אך היא עוד לא בוטלה לגמרי. המטרה הייתה למנוע ביטוי ליריבים של היטלר בבחירות. בצעד זה באים לידי ביטוי עקרונות שלילת הדמוקרטיה והפיהרר.

- חוק ההסמכה: היטלר התאכזב מכך שלא קיבל רוב בפרלמנט (מעל 50%). הוא פנה לשתי מפלגות, הבטיח להן הבטחות שהופרו בהמשך, ומצליח להעביר חוק המסמיך אותו לחוקק כל חוק שירצה (ללא צורך באישור הפרלמנט), גם אם החוק מנוגד לחוקה. בכך היטלר מבטל את שלטון העם, ולמעשה מבטל את הדמוקרטיה.

- חוק ביטול המפלגות: מיד לאחר חוק ההסמכה, נחקק חוק להוצאת כל המפלגות מחוץ חוק (חוץ מהמפלגה הנאצית). אנשי מפלגות נעצרו ורכושם נלקח. בנוסף, בוטלו האיגודים המקצועיים, ובמקומם הוקם איגוד מקצועי לכל עובדי המדינה, "חזית העבודה הגרמנית" אשר הכתיב את גובה המשכורת ואסר על קיום שביתות.

3. א) אחד מעקרונות האידיאולוגיה הנאצית היה שלילה מוחלטת של הדמוקרטיה. על פי תפיסת הנאציזם, המשטר הדמוקרטי הוא משטר רע ויש לבטל אותו, מכמה סיבות:

- מי שהוביל את כתב הכניעה המשפיל של גרמניה ב"הסכם ורסאי" הם נציגי הדמוקרטיה שהוקמה בגרמניה בשנת 1919 (רפובליקת ויימר).
- ב-15 שנות המשטר הדמוקרטי בגרמניה לא הצליח המשטר הדמוקרטי להתמודד עם משברים כלכליים והביא לחוסר יציבות פוליטית וחברתית.
- הערכים המרכזיים בדמוקרטיה, חירות, שוויון, שלטון העם סותרים עקרונות אחרים של האידיאולוגיה הנאצית כמו תורת הגזע (אין שוויון בין בני אדם והם אינם זכאים לחירות) והפיהרר (המנהיג העליון הוא המחליט הבלעדי וכל החלטותיו נכונות, אין מקום לשלטון העם).

בנוסף, שללו הגרמנים אף את הקומוניזם. הקומוניזם ביקש ליצור שוויון בין בני האדם, ליצור עולם בלי מעמדות (בלט בעיקר בברית המועצות).

- שוויון זה מנוגד לתפיסה הנאצית לפיה הנאצים הם אלו שצריכים לשלוט בעולם ולתורת הגזע לפיה יש הבדל בין הגזעים בעולם והם אינם שווים, ועל כן התנגדו הנאצים לכל ביטוי קומוניסטי.

- בנוסף, מטרת הקומוניסטים על פי התפיסה הנאצית היא למנוע את עליונותם ושליטתם בעולם. ומכיוון שהקומוניזם מבקש למנוע כל ביטוי עתידי של מעמדות (בניגוד לתורת הגזע), התנגדו הנאצים לרעיון זה.

- (ב) הנאצים טענו שהסדר החברתי, כלכלי, תרבותי ופוליטי הקיים באירופה הוא רע, יש להחריבו ולבנות סדר חדש התואם להשקפת עולמם. זאת, על בסיס הסיסמה "כבוש, שלוט, נצל, השמד". למימוש רעיון זה נקטו הנאצים במספר אמצעים:
- הפלישה לפולין ב-1 בספטמבר 1939, במסגרתה כבש הצבא הגרמני את פולין, מערב פולין סופח לגרמניה ומליון גרמנים הועברו לשטח זה על מנת "לגרמן" שטח זה.
 - גרמניה כבשה מדינות רבות (ביניהן פולין, צ'כוסלובקיה, ברה"מ באופן חלקי ועוד). גרמניה ניצלה את המפעלים והתעשיות באזורים אלו לטובתה, העסיקה ככוח עבודה זול מיליוני פולנים ורוסים ואף העבירה אל גרמניה פועלים רבים (ביטוי להיותם של העמים הסלאבים "נושאי תרבות").
 - בכדי לשבח את הגזע הארי, שיהיה השכבה העליונה באירופה במסגרת "הסדר החדש", הקימו "חוות הרבעה" לקיום יחסי מין בין נשים אריות וקציני אס. אס. להולדת ילדים ארים טהורים. בנוסף, חוסלו 15,000 גרמנים הומוסקסואלים שנתפסו על ידי הנאצים ככאלו שלא תורמים לדימוי של הגזע הארי כמי ששולט בעולם.

4. (א) החל מחודש יוני 41, חלה החמרה במצבם של היהודים, מעתה מדובר במדיניות של רצח ישיר והמוני במספרים גבוהים, דבר שלא התרחש לפני כן. הגורמים לכך שהרצח ההמוני מתחיל בשטחי ברית המועצות והחל מחודש יוני 41 הם:

- 2,000,000-4,000,000 יהודים: כאשר הגרמנים פולשים אל ברית המועצות, הם נמצאים בתוך מלחמה מול צבא אדיר. הם גם נתקלים בשטחים שבהם יש מספר עצום של יהודים, אין להם זמן להתעסק בהקמת גטאות כפי שנעשה קודם לכן בפולין והם מחליטים לנקוט בפעולה המיידית והיא רצח המוני בבורות ירי.

- מימוש הסדר החדש וזלזול בעמים הסלאביים: הרצח ההמוני הוצדק שכן על פי עקרון הסדר החדש אירופה צריכה להיות נקייה מיהודים ולכן מתחיל הרצח ההמוני בשטחי ברית המועצות. בנוסף, הנאצים זלזלו בדעת הקהל של העמים הסלאביים השונים שאותם הם כבשו תוך כדי הפלישה לברית המועצות (ליטאים, לטבים, אוקראינים ועוד). הם ידעו שהמעשים שהם נוקטים "בעיתיים" אך הם לא ראו את עצמם צריכים לתת דין וחשבון במקרה שהעמים הסלאביים יתלוננו על מעשים אלו.

-זיהוי היהודי כקומוניסט/בולשביק: הנאצים שולל את הרעיון הקומוניסטי אשר רוצה לבטל את המעמדות בעולם וליצור חברה שוויונית, דבר המנוגד לנאציזם שטוען שיש מעמדות בעולם ושהוא צריך לשלוט. הנאצים טענו שמי שעומד מאחורי הרעיון הקומוניסטי הם יהודים, ומכיוון שהיהודים רוצים למנוע את השלטון הנאצי, מוצדק להרוג אותם, כפי שאכן קרה בשטחי ברית המועצות.

הריחוק הגיאוגרפי של "המזרח" מן המולדת ויחס הבוז כלפי העמים הסלאביים, התירו את הרסן, הסירו את העכבות המוסריות ויצרו תחושה שאין צורך להתחשב בדעת הקהל הסובבת אותם.

יחידות ה-איינזצגרופן : במסגרת ההכנות לכיבוש ברה"מ הוקם מערך מיוחד ל"טיהור" השטחים שנכבשו (4 יחידות איינזצגרופן שהיו כפופות ישירות ל-S.S. והתלוו ליחידות הצבא). היוזמה לרצוח את היהודים נעשתה אפשרות מעשית בגלל קיומן של יחידות אלה, דבר שדרבן את הנאצים.

ב) מדוע התקשו היהודים שחיו בגטאות להבין שמדובר במדיניות של השמדה טוטאלית: החל משנת 1942, הגיעו רכבות אל הגטאות. הנאצים ריכזו את היהודים באזור שנקרא "אומשלגפלץ" (כיכר השילוחים) והם החלו להעלות יהודים על הרכבות אל מחנות ההשמדה. כל גירוש שכזה נקרא "אקציה". למרות שהיעד הסופי של הרכבות היה מחנות ההשמדה, היהודים לא ידעו שזהו היעד, שמדובר בהשמדה טוטאלית והם הלכו בשקט ובסדר מופתי אל הרכבות ומשם להשמדה. הדבר לא הובן כיוון ש :

- הטעיה : הנאצים רצו שהעלייה אל הרכבות תעשה ללא כל הפרעה, הם רצו להסתיר את היעד ולכן נקטו בסוגים שונים של הטעיות. למשל : הם טענו שהרכבות מיועדות למחנות עבודה חדשים, שם יהיו תנאים טובים יותר והם יקבלו מזון. הם ביקשו שהיהודים ישאירו את המזוודות, יכתבו עליהן את שמם וכתובתם והן יגיעו בהמשך. הם הבטיחו שהיהודים יוכלו לשלוח גלויות אל משפחותיהם המבשרות על הגעתם אל המקום החדש. כאשר הגיעו הרכבות אל מחנות ההשמדה, בכניסה היה צריף של "מכירת כרטיסים", המקום נראה היה כתחנת רכבת רגילה עם עמדה של הצלב האדום. היהודים הסכימו שיספרו את ראשם וללכת למקלחות מתירוצים של מחלות ומגיפות, כל אלו ועוד הסתירו את מטרת המחנה האמיתית עד לרגע האחרון. הציטוט : "קבעו שמובילים את היהודים לעבודות חקלאיות בשטחי רוסיה שנכבשו בידי הגרמנים", מבטא את ההטעיה שכן נטען שהיעד הינו עבודות חקלאיות בשטחי רוסיה ולא השמדה.

- דבר בלתי נתפס : השמועות על כך שמאות אלפי יהודים נרצחים בשיטות כה אכזריות והמוניות ובידי עם כה תרבותי, נשארו במקומות רבים בגדר שמועות והיהודים הטילו בכך ספק גדול שכן הדבר בלתי נתפש שאכן יקרה. הציטוט : "השכל הישר לא היה יכול להבין...", מבטא את הקושי הגדול להבין שהגרמנים מסוגלים לרצוח בדרכים ובכמויות שכאלו.

- ניתוק של הגטאות : הגטאות היו מבודדים, לא היה ליהודים קשר מה נעשה בגטאות אחרים, כל אלו מנעו מהיהודים לקבל את תמונת המצב האמיתית על המתרחש לעם היהודי. הציטוט : "עלתה בד בבד עם חוסר הידיעות, שמקורו היה בניתוק גמור מן העולם החיצון", מבטא את הבידוד של הגטאות ואת חוסר היכולת בשל כך להבין תמונת מצב זו.

נקמה : היהודים רצו לנקום בגרמנים על ששלחו להשמדה את משפחתם וחבריהם.
- למען כבוד יהודי : היהודים רצו להוכיח שהם לא הולכים "כצאן לטבח" אלא מורדים ופועלים בניגוד לאלו שהלכו אל מותם ללא כל התנגדות.

- למען 3 שורות בהיסטוריה : היהודים ידעו שסיכוי המרד להצליח אינם גדולים ובכל זאת רצו למרוד על מנת שבעתיד יהיה אזכור כל שהוא על התנגדות שהייתה.
- הרצון לחיות : רבים מהיהודים ראו במרד סיכוי להציל את עצמם ולשרוד ובנוסף רצו להחליט בעצמם על דרך מותם ולא להשאיר זאת לידי הנאצים.

לחברי המחותרות היו הדילמות הבאות :

- מקום המרד / היכן למרוד? האם לארגן מרד בשטח הגטו (קושי להתארגן במקום סגור, צפוף, תחת פיקוח, החשש שיוסגרו או יתפסו) או מחוץ לשטח הגטו בעיר הסמוכה (לא יזהו את הלוחמה עם היהודים) או להצטרף לפרטיזנים ביערות (ריחוק של הגטו מן היער, נטישת המשפחות). כדי להתמודד עם דילמה זו נעשו הצעדים הבאים : מרד בתוך הגטו- התארגנות חשאית בתוך הגטו, רכישה והברחת נשק לגטו, אימון, ניסיון לשיתוף פעולה בין המחותרות והיודנראט, חפירת בונקרים, חיסול מלשינים, אגירת מזון, ציוד ותרופות. מרד בעיר- קשירת קשר עם המחותרת הפולנית. יציאה ליער- בגטאות סמוכים ליערות ניסו לפתור זאת ע"י פריצת גדר הגטו ובריחה ליער, שילוב בין הברחת צעירים ליער ופעולה בתוך הגטו (כפי שהיה בגטו ביאליסטוק ווילנה).

- עיתוי המרד? התלבטות בקביעת העיתוי למרד (עיתוי מוקדם מדי יוביל לחיסול הגטו ועיתוי מאוחר מדי לא יאפשר למורדים לפעול, דחייה למועד בלתי ידוע עלולה להסתיים בהחמצה, חשש שאקציה תקדים את המרד). בנוסף, אם יידחה המרד אפשר יהיה לתכנן אותו טוב יותר, לרכוש נשק, וכל מרד ספונטני ומיידי לא יגרום נזק לגרמנים, לא יעשה את הרושם הרצוי ולא יהיה בולט מספיק גדי להיכתב בדפי ההיסטוריה כדי להתמודד עם דילמה זו נעשה ניסיון לתכנן את המרד בסמוך לעיתוי המשוער של האקציה שנועדה לחסל את הגטו.

ב) - הדילמה של היודנראט בשאלה אם לתמוך במארגני המרד בגטאות :

חברי היודנראט התלבטו בשאלה זו, שכן מצד אחד היה להם ברור שמתנהל רצח של יהודים ולכן יש לתמוך בכל מרד אפשרי של המחותרות, ובמרד שכזה הם יכלו לסייע באמצעות העברת כספים לרכישת נשק. מצד שני, אם יגלו על כך הנאצים, אזי הם עלולים לפגוע בחברי היודנראט ואף יותר מכך להביא לחיסולו המוחלט של הגטו.

- דילמה נוספת : האם להמשיך לבנות גטו יצרני (הקמת מפעלים והפעלתם), א להימנע מכך משום שמפעלים אלה מסייעים לגרמנים במאמץ המלחמתי ושוחקים את כוחם הפיזי של היהודים שעובדים בהם?

חלק מהיודנראטים היו בדילמה האם להפוך את הגטו ליצרני, כלומר להקים בו מפעלים ובתי מלאכה שישרתו את הנאצים והצבא הגרמני. מצד אחד, אם היהודים יוכיחו שהם יעילים, הנאצים יאפשרו את קיומם וכך "עבודה תציל ממוות". אולם מצד שני, הקמת המפעלים מסייעת לנאצים בהמשך הלחימה, דבר שמנוגד לאינטרס של היהודים. הגטו הגדול ביותר אשר היה ידוע במפעליו הרבים והשונים הוא גטו לודג'. מצד אחד ניתן לומר שההנחה ש-"עבודה תציל ממוות" הייתה טעות שכן בסופו של דבר גטו זה הושמד ותושביו נשלחו להשמדה. מצד שני, ניתן לומר שההנחה זו התממשה שכן גטו לודג' שרד במשך תקופה ארוכה לעומת גטאות אחרים שכבר ב-1942 נהרסו ותושביהם נשלחו להשמדה.

6. א) בזמן ביצוע הפתרון הסופי ניתן לזהות שלושה דפוסי יחס של האוכלוסייה בארצות הכיבוש באירופה כלפי היהודים:

- הרוב הדומם : מרבית האוכלוסייה באירופה עמדה מן הצד, שתקה ולא עשתה דבר על מנת לסייע ליהודים. המניעים של המשתייכים לקבוצה זו היו : חשש שהנאצים יגלו על שעזרו ליהודים ואז הם היו נפגעים וכך גם משפחתם והקרובים להם, חשש שהאוכלוסייה הסובבת אותם תגלה שעזרו ליהודים ואז תפגע בהם או תלשין לנאצים על כך. מרבית האוכלוסייה רצתה לעבור את תקופת המלחמה בשלום.

- משתפי פעולה עם הנאצים : חלק מאוכלוסיית אירופה סייעה לנאצים בחיפוש אחר יהודים. במקומות מסוימים הם הסגירו יהודים ובמקומות אחרים הם אף לקחו חלק פעיל ברצח היהודים, כפי שבא לידי ביטוי בקרב העמים האוקראינים והליטאים. המניעים לדפוס פעולה זה היו : אנטישמיות שורשית בקרב האוכלוסייה, הרצון להסגיר יהודים וכך להשתלט על רכושם כגון הבית, המשק ומקום העבודה, הרצון לזכות בפרס כספי או חומרי כמו שק אורז בתמורה להסגרת יהודים, הזדהות עם האידיאולוגיה הנאצית.

- מעטים שהסתכנו להציל יהודים : מעט מאוד אנשים באירופה הסכימו לסייע ליהודים והסתכנו בהצלתם. המעטים שהסתכנו פעלו בדרכים שונות, למשל : הם סייעו להסתיר יהודים בעליות גג, במרתפים, באסמים ועוד, אימוץ ילדים יהודים כנוצרים, זיוף תעודות ומסמכים אשר אפשרו ליהודים להימצא בתוך האוכלוסייה הנוצרית ולשרוד, העסקת יהודים במקומות עבודה (כגון אוסקר שינדלר), הברחת יהודים למדינות ואזורים בטוחים ועוד. המניעים לדפוס פעולה זה היו : קבלת סכום כסף או רכוש בתמורה לעזרה, יחסי שכנות וקירבה של שנים רבות בין המעטים שהסתכנו ליהודים, מתוך מניע דתי בשל היותם נוצרים מאמינים כאשר הדת הנוצרית מטיפה לעזור לאדם בעת צרה, מתוך צו של מצפון ומוסר המחייב לעזור ולא לעמוד בצד, מתוך התנגדות לאידיאולוגיה הנאצית ולמדיניות.

ב) בשנת 1953 נחקק חוק "יד ושם", על פי חוק זה מוסד יד ושם הוא האחראי להנצחת זכר השואה בישראל. הדבר מתבטא במוזיאון שהוקם, במחקרי שואה, מאמרים, ימי עיון ועוד. אחד מתפקידיו של מוסד "יד ושם", כולל בתוכו את הזכות להעניק את אות ההוקרה שנקרא "חסיד אומות עולם". ביד ושם ישנה ועדה אשר מקבלת פניות להענקת תואר זה, בוועדה זו דנים בפניות ולבסוף מי שמוענק לו התואר מקבל תעודה ומדליה שעליהם כתוב "כול המקיים נפש אחת, כאילו קיים עולם ומלואו".

הקריטריונים לחסיד אומות עולם:

- המציל סייע ליהודים ללא מטרת רווח ואינטרס כלכלי או חומרי.
- המציל איננו יהודי.
- המציל סייע תוך כדי סיכון חייו.
- ישנה עדות למעשה ההצלה.

דילמה אחת הקשורה לחסידי אומות העולם היא החשש שהסיוע החומרי ליהודים יבוא על חשבון משפחותיהם. מצד אחד הדבר מוסרי אך מצד שני עלול לפגוע בהישרדות המשפחה.

דילמה נוספת קשורה בחשש מגילוי סיוע זה ע"י הנאצים והאוכלוסייה האנטישמית. מצד אחד הסיוע מוסרי, ראוי וממניעים כמו שכנות ואף דתיים, אולם מצד שני הדבר עלול לבוא על חשבון פגיעה בהם עד כדי סכנת חיים.